

Drifter, känslor och affekter på 1970-talet

Helena Bergman, Christina Florin & Jens Ljunggren (red.), *Känslornas revolution. Kärlek, ilska och lycka på 1970-talet*, 300 s., ill., Appell Förlag, Stockholm 2017.

KÄNSLOR LIGGER I TIDEN. De får mycket utrymme i massmedierna och det påstås att känslor, särskilt aggressiva känslor, lätt får övertaget i det offentliga rummet, särskilt i sociala medier. Förmågan att leda med känsla och att leda känslor betraktas som en självklar del av arbetslivet, pappornas rätt att få stanna hemma med sina barn utökas sakt men säkert och möjligheten till kärlek och intima relationer vidkänns allt vidare kretsar utanför de vedertagna heteronormativa parrelationerna. *Känslornas revolution* ger en inblick i hur den här processen kom i gång på 1970-talet. Den tar upp känslor i politiken, på arbetsplatserna och i intima privata sammanhang.

Den västerländska människans drifter, känslor och affekter har varit föremål för historieforskningen sedan Johan Huzingas lekande människa och Norbert Elias civilisationsteori. Senare har forskningen expanderat och bilden har blivit mera nyanserad. Också den nyaste sammanfattningen av det självständiga Finlands kulturhistoria, *Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria* (Hannu Salmi et al. 2016) tolkar historia uttryckligen ur ett känsloperspektiv och betraktar Finland som en känslogemenskap. Finlands hundra år som självständig stat förknippas i boken med känslor som hopp, vrede och nostalgi.

Författarna till *Känslornas revolution* betraktar 1970-talet som brytningspunkt i stället för en tröttsam och brunfärgad transportsträcka mellan ett dynamiskt och kreativt 1960-tal och ett marknadsliberalt och postmodernt 1980-tal. Där har jag lätt att instämma. 1970-talet var det decennium då 1960-talets reformer omsattes i praktik, levnadsstandarden steg och människornas trygghet ökade helt praktiskt men också på ett emotionellt plan. Samtidigt var 1970-talet fyllt med politiska konflikter såväl i Sverige som i Finland, och oljekrisen markerade ett slut på tron på en ständig ekonomisk tillväxt. Kvinnornas slutgiltiga intåg i arbetslivet utmanade det traditionella genuskontraktet.

Skribenterna i *Känslornas revolution* hävdar att 1970-talet också innebar ett brott med modernismens rationalitet som ännu starkt präglade 1960-talet. Samhället förändrades radikalt, och det väckte förhoppningar och förväntningar om att människor skulle få känna mer, bättre och annorlunda än tidigare. Man ville utmana samhällets normer också på detta område.

Här känner jag också igen det finländska 1970-talet. Min egen forskning kring 1970-talets konsumtionskultur i Finland visar att 1970-talet var, bland mycket annat, ett decennium som omhuldade nostalgi och autenticitet. Längtan efter äkthet lyfte fram naturromantiken i mode och inredningsmaterial samt i kosmetikreklam. Vegetarianismen gjorde entré i köken. Också på det andliga planet fanns en efterfrågan på alternativa värdekulturer som skulle ersätta den lutherska kyrkliga traditionen som upplevdes som karg och distanserande. Som en följd ökade den mera innerliga och mystiska grekisk-ortodoxa kyrkans synlighet och popularitet åtminstone i massmedierna. Yoga, meditation och olika former av *New Age* blev också nya ingredienser i 1970-talets andliga helhet. Allt detta är exempel på de nya känslolägen som *Känslornas revolution* lyfter fram. Sökandet efter alternativa livsstilar och känslor var till den grad tidstypiskt som fenomenet att Kristoffer Ekberg i sitt bidrag om uppfattningar om lycka i arbetslivet till och med lyfter fram det som ett sammanlänkande fenomen för perioden.

Bidragen i *Känslornas revolution* tar avstamp i historikern Barbara Rosenweins begrepp känslogemenskap (*emotional community*). Hon menar att människor – i hennes forskning under medeltiden – ingår i olika känslogemenskaper, och att de därför lär sig att anpassa sina känslor till vad som påbjuds i respektive kontext. I *Känslornas revolution* ställs frågan på vilket sätt det under 1970-talet skapades nya normer för hur man skulle känna i olika sammanhang och på vilket sätt människorna regerade i samtiden. Läsaren får en inblick i hur känslor producerades och manifesterades i olika känslogemenskaper, i partipolitiken, i familjelivet, i kärleken, i solidaritetsrörelsen och i arbetslivet. Medvetandehöjande grupper och olika kommittéer var arenor där nya känslogemenskaper skapades. Ett intressant fenomen var sensitivitetsträning av företagsledare, och Linnea Tillema har undersökt träningens målsättningar och marknadsföring. Syftet med kurserna var att deltagarna skulle lära sig att bli medvetna om sina känslor och kunna uttrycka dem autentiskt och öppet inför andra. Det här är ju en förmåga som vi i dagens känslökultur uppskattar särskilt hos ledande politiker. I sensitivitetsträningen kopplades förmågan till autentiska känslor ihop med bland annat flexibilitet, kreativitet och engagemang, alla egenskaper som vi i dag uppskattar hos medarbetare och ledare.

Flera av bidragen i antologin beskriver förlopp där det centrala var att en given grupp återerövrade känslor som fråntagits dem och lärde sig att omvandla negativa och nedgörande känslor (till exempel skam och rädsla) till positiva och kraftfulla uttryck (till exempel vrede och stolthet). Det handlar om kvinnor och hbtq-personer men också om olika etniska grupper. Det intressanta är ju att känslor ofta är knutna till maktstrukturer. Det finns kulturella strukturer som påverkar hur och vad vi ska känna i olika sammanhang men också medvetna försök att styra massornas eller

anhängarnas känslor åt ett visst håll. Som exempel lyfter Jens Ljunggren fram Olof Palme, som enligt honom arbetade för att tämja den svenska vänsterns starka känslopråk och vredesretorik. I stället förespråkade Palme det mindre dramatiska, men i längden mera hållbara, förhållningssättet ”ansvar, tålmod och ihärdigt arbete”.

Det framgår också att det inte alltid var lätt att anpassa sig till den nya känsloregimen. Christina Florin och Ingrid Ryberg analyserar nya känsloregler gällande kroppslighet, erotik och kärlek, och för fram att skuld och skam, som var de traditionella känslorna förknippade med sexualitet, ingalunda försvann över en natt. Ingrid Ryberg visar i sin analys av ett antal filmer som skulle bekräfta och lyfta fram lesbiskas och homosexuellas existensberättigande att ett sätt att ”känna bakåt”, att känna otidsenliga känslor, till och med smög sig in i upplysningsmaterial som uttryckligen var avsett att åstadkoma en motsatt reaktion hos sin publik. Inte heller de heterosexuella kände sig alltid beredda att följa nya känslorekommendationer som ville bejaka nakenhet och fri kärlek. Många av konflikterna, till exempel gällande inställningen till pornografi, lever vidare i dagens debatter. Det förekom mycket ambivalens och friktioner i 1970-talets känslolandskap. Man kan till exempel fråga sig hur bekväma företagscheferna kände sig under sina sensitivitetkurser.

Redan som föremål framkallar *Känslornas revolution* känslor och minnen från 1970-talet. Illustrationerna är få men välvalda, och bokens utseende, som går härligt i orange, stöder innehållet på ett välavvägt sätt. Jag läste den mycket gärna, även om innehållet naturligtvis endast kan täcka en handfull fenomen i 1970-talets känslolandskap. Bidragen skapar många nya frågor gällande motsvarande företeelser i Finland, som ju levde i en nära interaktion med Sverige. Pia Ingström har tagit upp hur särskilt den feministiska rörelsen tog intryck från andra sidan Bottenviken (*Den flygande feministen*, 2007). Källorna är mångsidiga, det finns ju en uppsjö av rapportböcker, promemorior och kursprogram för forskaren att dyka in i. Material från olika offentliga aktörer och organisationer står i fokus men boken innehåller också filmanalys och tolkningar som baserar sig på skönlitteratur. Materialet är mångsidigt och ger en bred inblick i svenska känslokulturer. I viss mån används även muntlig historia. Det är viktigt eftersom muntlig historia definitivt är en metod som passar känslohistoriska studier, vilket Yulia Gradszkova också konstaterar i sin artikel om Svenska Chilekommittén. Det skulle jag gärna ha sett mer av – ännu mer levnadshistoriskt material, minnen och reflektioner av dem som var där: deltagare i demonstrationer och sensiträningar. 1970-talet är så nära samtidshistoria att det inte borde vara en omöjlig uppgift. Vi kan alltså se fram emot mer intressant forskning kring det känslösa 1970-talet.

Minna Sarantola-Weiss